

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך י, תשי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ולשונות־יים נקרא רק למפרצים צרים, החודרים עמוק ליבשה. למפרצים מיוחדים בצורתם, כמו פיורדים (fjords) או ריאות (rias). נקרא בשמותיהם הבין־לאומיים. בקראנו בשם מפרץ כל פרצה בקו הישר של החוף נבין את הדגשת ישיבתו של אשר על מפרציו, כי הוא השבט היחיד, שבחוף ימו מפרצים: מפרץ חיפה לרגלי הכרמל והמפרץ הקטן הנוצר על ידי כניסת חופה של עכו לים. וכן נאמר בגבולות אשר: „ופגע בכרמל הימה ובשיחור לבנת (בדרום)... עד צידון רבה (בצפון)“ (יהושע יט, כו וכח).

ראובן סיוון־סילמן

דע את עצמך

(עם המילון למונחי האנטומיה של האקדמיה ללשון העברית)

המילון למונחי האנטומיה הוא הרביעי בסדרת המילונים המקצועיים של האקדמיה ללשון העברית. קדמו לו מילוני המוסיקה, המכוננית והטלפון, שעליהם הערנו בקונטרסים קודמים.*

מילון זה, בדומה לפרסומים אחרים של האקדמיה ללשון העברית, הוא פרי עבודה ממושכת של ועדות שונות, שפעלו במשך חמש עשרה שנה, מאז תש"ב. רשימות מונחים עוברות

* ראה „מספירה לספירה“ בקונטרס פ"ב, „מונחי טלפון היפים

לכול“ בקונטרס פ"ב.

שלבים רבים לפני פרסומן, וגם לאחר שנתפרסמו, יש שמונחים חוזרים ועולים על שולחן הדיונים, שהרי הלשון החיה והשימוש היום-יומי מזה והמחקר הלשוני מזה מחייבים בדיקה מתמדת של מילים ושימושי לשון, ויש שמוציאים מלה שבפרסום ישן מפני אחרת שנמצאה נאה הימנה.

המילון החדש הזה יתקבל בברכה קודם כול על ידי אלה שתחום פעולתם היא האנטומיה: רופאים, פרחי רופאים, אחיות, חוקרים, מעבדנים ומדענים, שעיסוקם הוא הגוף החי ואיבריו (תן דעתך: אֵיבֶר, אֵיבְרִים, אֵיבְרִי!). אולם, כבכל מילון מקצועי, יש במילון זה עניין גם להדיוטות, ורובנו נמנים עמהם. לנו, למפלגת הרוב, חשובים מונחיהם של רמ"ח איברינו ושס"ה גידינו לא רק משום שרשימה ערוכה ובדוקה וסדורה של כששת אלפים מלה יש בה כדי להעשירנו ולמלא חסרוננו בניב שפתיים, אלא גם משום שתחום זה של האנטומיה, עם כל מקצועיותו, אינו זר לנו, שהרי עצמנו ובשרנו הוא, ואם כי כל האיברים, ובייחוד הפנימיים ופרטיהם, עניין הם למומחים, הרי חלק מהם, לפחות אלה הנראים לעין, או אלה שבהם אנו מביעים את שמחותינו (בחינת "כל עצמותי תאמרנה") או כאבינו (בחינת "רחפו כל עצמותי") עניין אישי לנו בהם, והרי כבר אמרו פילוסופים: דע את עצמך! ומהיכן מתחלת ידיעת-עצמו של אדם אם לא מאיברי גופו?! לכולנו עצמות, כלי עיכול, כלי נשימה, ואפילו העצבים (עָצָב, עֲצָבִים, עֲצָבִי — ובקביעה זו מחוסלת פלוגתה ארוכת ימים!) אינם נחלתם של העצבניים שבנו בלבד. אם נעבור על כמה מן הרשימות — גם בלי להודקק לתרגומן הלאטיני — נמצא עד מהרה, שיש

בידינו להשלים או לתקן את ידיעותינו. מתברר לנו, למשל, שלמרות הביטוי התנ"כי "שוק על ירך" השוק היא לאמתו של דבר מתחת לירך, בין הברך לקרסול. אמנם השוק והירך — שתיהן לשון נקבה הן, ובדומה להן העין, הלחי, האוזן ועוד. אבל כאן המקום לתקן טעות רווחת, שלפיה איברי הגוף הזוגיים כולם לשון נקבה הם. נכון הדבר שרבים מהם משתייכים למחנה הנקבות, אך לא כולם. נחיר (נחיריים), עפעף (עפעפיים), צדע (צדעיים), שד (שדיים) ועוד — הריהם במחנה הזכרים. ועוד אנו לומדים, שלרקמת העצם הרכה המצויה באוזן או בכותלי האף יש לקרוא חסחוס, ולא "סחוס". כך (חסחוס) גם הגרסה בארמית ובסורית, והשם המוטעה "סחוס" נולד מתוך שטעו וקראו "הסחוס" (בה"א הידיעה) במקום חסחוס. בשם חישור (radius) נקראת העצם, המתמשכת מן המרפק אל האגודל, ואילו גומד (ulna) הוא שמה של העצם הסמוכה לחישור ומתמשכת אל הזרת. חישור זה נמצא, כידוע, לא רק ביד, כי אם גם בגלגל האופניים, באופן העגלה וכדומה. במילון מסוג מילוני האקדמיה מובלעים בנייני אב חדשים לצורות לשון. הכרעות אלה של ועד החכמים לא צוינו ולא הודגשו במיוחד, לא בהקדמה ולא בהערות, אלא מובלעות הן בין השיטין. אך ראוי שהציבור הרחב ידע עליהן, כי מהן הנחיות להרחבת הלשון בתחומים רבים.

בבעית התחליות למשל, המטרידה את סופרינו ומדקדקינו מראשית ימי התחייה, יש במילון זה כמה קביעות הראויות לתשומת לב. הנה קֶדַס־ (במקום — praee בלעז), שכבר הולך ודוחק את טרוס־. באיברי הגוף אנו מוצאים: קדם-גרון,

קדם-הלב, קדם-הפיקה וכדומה, ועל פי דוגמאות אלה צריכים
 אנו לגרוס גם : קדם-מקצועי, קדם-צבאי, תקופה קדם-היסטורית,
 מוסיקה קדם-קלאסית וכדומה. ל-*supra* הלאטינית נקבעה כאן
 המלה רוט-ול-*infra* — התחילית העברית מן-ך. כן מוצאים
 אנו שם את התחיליות תוך- (*intra*—), בין- (*inter*), אחור- (*retro*)
 ואחרות.

חידושי צורות וגיווני צורות מעניינים מצויים כאן
 בשמות מוקטנים. ראוי לתת את הדעת לדוגמות הקטנה מעולם
 האנטומיה, שהן יפות לכל תחום אחר, ואין הן צריכות פירוש
 בהיותן מובנות מעצמן: תְּעָלִית (מן תְּעָלָה), קְשָׁרִיר (קָשָׁר),
 עֲנָפִיף (עֲנָף), כְּפָסִיס (כְּפִיס), חִיצִיץ (חִיץ), בְּקָעִית (בְּקָע),
 גְּשָׁרִיר (גְּשָׁר), רֵאשִׁישׁ (רֵאשׁ).

הנה כי כן ברכה במילון למונחי האנטומיה לא רק
 למומחים ולמתמחים בגוף האדם, אלא גם לכל שוחרי הלשון
 המבקשים לשפרה ולהרחיבה בפיהם.